

W muzeach polskich i kolekcjach prywatnych przechowywane są liczne militaria. Są one restaurowane i naprawiane przez muzealnych konserwatorów lub właścicieli kolekcji. Osoby te, kochając starą broń, potrafią przywrócić eksponatom pozostającym pod ich opieką dawną świetność. Lecz przyglądając się bliżej efektom tych zabiegów, dostrzegamy często pewne niedoskonałości w ich pracy. Wynikają one z drobnych błędów, których nie może ustrzec się osoba nie posiadająca wszechstronnego przygotowania. W naszym kraju dyplomowanych konserwatorów zajmujących się zabytkowym orężem można policzyć na palcach jednej ręki. Wśród nich najważniejszym i najbardziej doświadczonym jest mgr Aleksander Czerwiński.

Urodził się na Wołyniu, uczęszczał do gimnazjum jezuitów w Chyrowie. W 1940 r. zdał maturę we Lwowie. Wkrótce po tym wraz z matką i siostrą został wywieziony do Maryjskiej Republiki w ZSRR. Po trzech latach przymusowej pracy przy wyrębie lasów dostał się w 1943 r. do 1 Polskiej Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki. Następnie został przeniesiony do 2 Dywizji im. gen. H. Dąbrowskiego. W sierpniu 1944 r. zostaje ciężko ranny w walkach pod Puławami. Po wyleczeniu ran, 1 września 1945 r., na własną prośbę skierowany został do służby w odbudowywanym Muzeum Wojska Polskiego. W roku 1946 został zdemobilizowany jako inwalida wojenny w stopniu porucznika. Pozostał w muzeum jako pracownik cywilny. Studiował na Wydziale Konserwacji Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie pod kierunkiem prof. Bohdana Marconiego, gdzie uzyskał dyplom magistra sztuki w dziedzinie

Konserwator zabytkowego oręża

konserwacji zabytków. Pan Czerwiński przepracował w muzeum 51 lat, z czego 37 lat jako cywilny wicedyrektor tej placówki i jej główny konserwator.

Zainteresowanie i miłość do broni wpoił mu ojciec – miłośnik dawnej tradycji rycerskiej. Ojciec posiadał niewielki zbiór starej broni i antyków uratowanych z Zbrucza. Jako zapalony myśliwy uczył swoich trzech synów pielęgnować broń z małego domowego arsenału.

W Muzeum Wojska Polskiego Aleksander Czerwiński miał przyjemność pracować pod okiem przedwojennych pracowników: kustosa Stanisława Gepnera, Zofii Stefańskiej, dr. Mieczysława Chojnackiego, konserwatora Zygmunta Krynickiego. To oni udzielali mu pierwszych rad i wskazówek, jak dbać o muzealia. Pan Czerwiński zorganizował i wyposażył zespół pracowników konserwatorskich, zajmujących się konserwacją metalu, tkanin, drewna, malarstwa, dokumentacji fotograficznej i jednoosobową introligatornią. W pracowniach tych szkolił personel, wdrażał nowe metody konserwatorskie, m. in. zastosowanie poliestrów kwasu akrylowego do dublowania tkanin chorągwi i sztandarów. Dziś metoda ta stosowana powszechnie pozwoliła na uratowanie wielu bezcennych sztandarów niemal cudem ocalonych w 1939 r.

Poza działalnością konserwatorską na terenie muzeum, wykonywał wiele prac dla spółdzielni „Plastyka” i „Ars Antiqua”. Były to prace konserwatorskie przy dużych zespołach militariów z Muzeów Narodowych w Kielcach, Krakowie, Szczecinie, muzeów w Toruniu, Białymstoku, Jarosławiu, Łęborku, Lubaczowie i Stargardzie Szczecińskim. Najpoważniejsze w dorobku – to konserwacja i opracowanie merytoryczne zespołu 121 militariów historycznych ze skarbcia i zbiorów jasnogórskich. Aleksander Czerwiński opracował scenariusz ekspozycji stałej, w Arsenale Jasnogórskim, otwartej w 1982 r. z okazji 600-lecia obecności Cudownego Obrazu Matki Boskiej na Jasnej Górze. Przewodnik tej ekspozycji jest również jego autorstwa.

Swe pasje bronioznawcze i konserwatorskie propagował na kongresach Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzeum Broni i Historii Wojskowej (IAMAM), które odbywają się co 3 lata od 1957 r. Był też współorganizatorem VIII Kongresu IAMAM, który odbywał się w Warszawie, Malborku, Grunwaldzie i Krakowie. W 1969 r. – jako delegat z ramienia UNESCO – uczestniczył wraz z prof. Zdzisławem Żygulskim, w konferencji zorganizowanej na Malcie w celu opracowania programu urządzania Zbrojowni Wielkich Mistrzów Zakonu Maltańskiego w La Valletta. Na Malcie A. Czerwiński ocenił stan zachowania obiektów, opracował zalecenia konserwatorskie i przeprowadził szkolenia konserwatorskie tamtejszego personelu.

A. Czerwiński jest autorem artykułów o tematyce konserwatorskiej i bronioznawczej, zamieszczonych w II i III tomie *Muzealnictwa Wojskowego*, oraz trzech katalogów i przewodników po Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Najważniejszymi z opracowań, dotyczącymi broni są dwie książki: *Szabla żołnierza polskiego XIX-XX wiek* i *Dawna broń myśliwska*. Z braku miejsca nie przytaczam licznych artykułów o dawnym orężu.

Tarcza po i przed konserwacją

Aleksander Czerwiński jest niedościgłym wzorem, który łączy ogromną wiedzę bronioznawczą z artystyczną i techniczną biegłością konserwatora zabytków. Gdy dodamy do tego pasję muzealnika i propagatora, powstaje obraz człowieka o renesansowych pasjach i umiejętnościach.

Krzysztof Lesiak